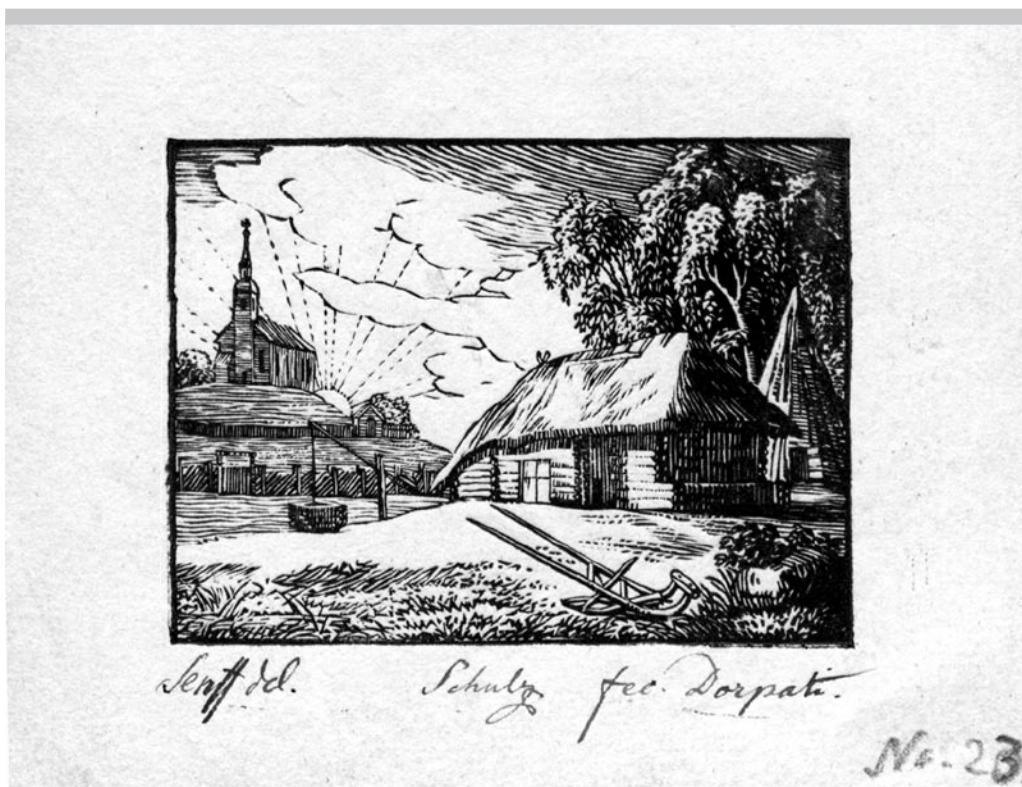

„Tarto maa rahwa Näddali-Lehe” (1806) päisillustratsioon

Kristiina Tiideberg

Samuel Benjamin Schultz (?); Karl August Senffi järgi. Puulõige; pl. 5,6x7,6 cm. 1806?
TÜ Raamatukogu graafikakogu, ÜR 1054

Vanim eestikeelne ajaleht oli Tartus alates 1806. aasta märtsist kuni jaanuarini 1807 ilmunud Tarto maa rahwa Näddali-Leht, mida andsid välja Põlva pastor Gustav Adolph Oldekop (1755–1838), Kanepi pastor Johann Philipp von Roth (1754–1818) ja Võru sündikus ning kooliringkonna inspektor, eelmise vend Karl August von Roth (1756–1835). Ajaloolase Tõnu Tannbergi sõnul oli Tarto maa rahwa Näddali-Leht

üldse üks esimesi spetsiaalselt talurahvale suunatud ajalehti maailmas. Väljaande peamine uudisteallikas oli toonane saksakeelne ajakirjandus, eelkõige Dörptsche Zeitung. Kord nädalas ilmunud ajalehte trükiti Tartus ülikooli trükkali Johann Michael Gerhard Grenziuse (1759–1822) juures.

Nädalaleht sai ilmuda aga vaid lühikest aega, sest arvatavalt sisepoliitiliste olude pingestumise hirmus lasi tsaarivalitsus ajalehe

sulgeda ja kogu kättesaadud tiraaž hävitati.

Ilmselt seetõttu pole ka Eesti raamatukogudes-arhiivides ajalehest ühtegi säilinud eksemplari teada.

Alles 1995. aastal leidis Tõnu Tannberg ajalehe kümme numbrit Venemaa Riiklikust Ajalooarhiivist Peterburis. Need, seniteadaolevalt ainsad säilinud eksemplarid olid tõenäoliselt esitatud asitõenditena tsaarivalitsusele, kui 1806. aasta detsembris tõusis päevakorraale väljaande keelustamine. Säilinud numbrid avaldati 1998. aastal faksiimileväljaandena.¹

Kui ajalehest endast pole Eestis siiani ühtegi fragmenti ega eksemplari teada, siis Tartu Ülikooli raamatukogu graafikakogus on tõenäoliselt ainsa omataolisena ja seetõttu tõelise rariteedina säilinud esimese eestikeelse ajalehe originaalgraafikas päisillustratsioon. Raamatukokku on see väike puulõikes teostatud gravüür jõudnud Tartu ülikooli kunstimuseumi kogudest, kuhu selle on ilmselt otse Grenziuselt 1806. aastal omandanud direktor professor Karl Morgenstern (1770–1852). 1808. aastal Morgensterni koostatud kunstimuseumi gravüüride loendis esineb teos nimetuse „Väike Liivimaa maastik” (*Eine kleine Livländische Landschaft*) all².

Romantilise meeleoluga gravüüril on kujutatud toonase eesti talupoja tüüpilist keskkonda: paremal on ilmselt kõrge õlgkatusega rehetare, selle taga püstkoda, taluõuel kooguga kaev. Esiplaanil on lausa etnograafilise detailitäpsusega kujutatud kurgedega harkader. Taamal vasakul künkal on kirik, mida ümbritsevad kristlikku vaimuvalgust sümboliseerivad koidukiired.

Gravüürilehel on arvatavalt Morgensterni kirjutatud allkirjad *Senff del.* („Senff joonistas”, vasakul) ja *Schulz fec. Dorpati* („Schulz teostas Tartus”, paremal). Karl August Senff (1770–1838) oli Leipzgis ja Dresdenis õppinud saksa päritolu kunstnik, kes alates 1803. aastast töötas Tartus ülikooli joonistusõpetaja

ja vasegravöörina. Oma loometee jooksul jõudis ta illustreerida mitmeid Tartu ülikooli õppejõudude teoseid ja täita muidki ülikooli tellimusi. Senffi kavandi järgi puulõike valmistanud kunstnikku on seniste teadmiste põhjal küll raske üheselt identifitseerida, kuid selleks võis olla peamiselt Riias ka ksülograafina tegutsenud Samuel Benjamin Schultz (1787–1825).

Kristiina Tiideberg

(1985)

Lõpetanud Tartu Ülikooli ajaloo erialal, kunsti-ajaloo magister 2009. Aastast 2008 töötab Tartu Ülikooli Raamatukogu kunstikogu hoidjana. Peamised uurimissuunad: setu maa-arhitektuur ja baltisaksa kunst.

¹ Tartu maa rahwa Näddali-Leht: uurimusi ja allikmaterjale. Koostanud T. Tannberg. Tartu, 1998; faksiimile ilmus kogumiku lisana.

² Tartu Ülikooli Raamatukogu, KHO F 3, Mrg. 526a, l. 65.